

Povijest

1. razred

Tehničar cestovnog prometa
Tehničar za logistiku i špediciju

Poštovani,

Pred Vama se nalazi nastavno pismo iz povijesti za srednje strukovno obrazovanje. Listajući, i čitajući ga uvidjet ćete da se radi o povijesti

To je kratki pregled najvažnijih povijesnih događaja, osoba, odluka i žrtvi koje su neminovno kroz tu burnu prošlost njoj dale svoj doprinos. Ovim nastavnim pismom neke događaje iz prošlosti ćete ponoviti, nekih se prisjetiti, a neke naučiti.

Želim Vam uspješno druženje s poviješću.

SADRŽAJ

SADRŽAJ.....	2
1.1. UVOD U POVIJEST.....	4
1.2. PRAPOVIJESNO DOBA.....	5
1.3. STARI VIJEK.....	8
1.4. EUROPA I BLISKI ISTOK U RANOME SREDNJEM VIJEKU.....	11
1.5. HRVATSKA U RANOME SREDNJEM VIJEKU.....	13
1.6. EUROPA U RAZVIJENOM I KASNOM SREDNJEM VIJEKU.....	15
1.7. HRVATSKA U RAZVIJENOM I KASNOM SREDNJEM VIJEKU.....	17
1.8. EUROPA I SVIJET U RANOM NOVOM VIJEKU.....	22
1.9. HRVATSKA U RANOM NOVOM VIJEKU.....	25

UVOD U POVIJEST

Povijest je znanost koja se bavi istraživanjem, proučavanjem i objašnjavanjem prošlih događaja od postanka čovjeka do danas. Nju proučavamo na temelju povijesnih izvora.

Povijesni izvori su ostaci iz prošlosti. Njih dijelimo na:

- a) *Materijalne* (spomenici, oruđe, oružje, nakit, građevine...)
- b) *Pisane* (dokumenti, knjige, pisma, listine, povelje...)
- c) *Slikovne* (slike, fotografije, crteži...)
- d) *Zvučne* (tonski zapisi na magnetofonskoj traci, cd-i...)
- e) *Usmena predaja* (poslovice, zagonetke, pjesme,legende, mitovi...)

Poviješću kao znanošću bave se *povjesničari*. Osnivačima povijesne znanosti smatraju se *Herodot i Tukidid*. U Hrvatskoj to je *Ivan Lučić*.

Da bi se lakše orijentirali u prošlosti znanstvenici su podijelili prošlost. Razdoblje prije poznavanja pisma naziva se *prapovijesno doba* dok od uporabe pisma do danas naziva se *povijesnim dobom*.

Prapovijest dijelimo na: kameno doba i metalno.

Povijest dijelimo na *stari vijek, srednji vijek, novi vijek i suvremeno doba*.

Što je povijest?

Definiraj povijesne izvore.

Tko proučava povijest?

Objasni podjelu prošlosti.

PRAPOVIJESNO DOBA

Nema pouzdanog znanstvenog dokaza o podrijetlu čovjeka. Zbog klimatskih uvjeta za pradomovinu čovjeka smatra se Afrika. Najstariji nalaz čovjeka je *australopithecus* (nazvana Lucy) od prije 350 milijuna godina.

Neki od čovjekovih predaka su:

homo erectus ili uspravni čovjek

homo habilis ili spretan čovjek

homo sapiens razvio se prije 300 000 godina, a poznatiji je pod nazivom neandertalac. Njegovo mjesto zauzima kromanjonac oko 35 000 g. prije Krista, od kojeg izravno potječu današnji ljudi.

U paleolitiku su zajednice živjele u matrijahatu da bi kasnije postale patrijahalne. Mijenja se i način života od skupljačkog u sjedilački način. Kod kromanjonaca se javlja i umjetnost. Najpoznatije oslikane pećine su *Altamira i Lascaux*, a jedna od sačuvanih prikaza ženskog tijela je paleolitska Venera.

U Hrvatskoj je najpoznatije nalazište iz starijeg kamenog doba Hušnjakovo brdo kod Krapine. Pronašao ga je Dragutin Gorjanović-Kramberger. Pretpostavlja se da je *krapinski pračovjek* živio prije 130 000 godina. Od ostalih lokaliteta ističe se pećina Vindija kod Varaždina, Veternica kod Zagreba, Šandalja kod Pule.

Uz mlađe kameno doba vežemo Starčevo, a kulturu na obali Dunava u današnjoj Vojvodini *starčevačkom*. U isto vrijeme na našem prostoru razvijaju se *sopotska, danilska i hvarska* kultura. Bakreno doba obilježila je *vučedolska kultura*, uz koju se veže vučedolska golubica koja je možda služila u obredne svrhe. U Hrvatskoj još su se razvile *vinkovačka i cetinska kultura*.

Prve narodne skupine na području Hrvatske počinju se razvijati oko 1200. Prije Krista. One se ubrajaju u ilirska plemena. Neka od njih su *Ardijejci, Dalmati, Liburni, Histri, Japodi, Breuci i Kolapjani*. *Panonci* su naseljavali prostor između Drave i Save, a keltska plemena zauzela su dijelove Slavonije.

Nabroji prve čovjekove pretke.

Tko je Kramberger?

Nabroji kulture mlađeg kamenog doba.

STARI VIJEK

MEZOPOTAMIJA

Tako se u prošlosti nazivala nizina između Eufrata i Tigrisa. Prvu mezopotamsku civilizaciju izgradili su *Sumerani*. Njihov najpoznatiji grad bio je Uruk. Za potrebe trgovanja *prvi su izmislili pismo oko 3500. prije Krista*. Njih su porazili Amorićani. Po njihovom glavnom gradu Babilonu država je nazvana Babilonsko carstvo. Najpoznatiji vladar bio je car *Hamurabije*. Kako bi učvrstio vlast dao je popisati zakone i uklesati ih u kamen. To je jedan od prvih zakonika u povijesti (Hamurabijev zakonik).

FENIČANI

Na pojasu između istočne obale Sredozemlja i planine libanon smjestilo se više gradova. Najpoznatiji su bili Biblos, Tir i Sidon. To područje se nazivalo *Fenicija*, što znači grimizno, a prema odjeći koju su nosili. Bavili su se trgovinom te su na mjestima koja imaju povoljan položaj ili bogate sirovine osnivali su *kolonije*. Feničani su nam ostavili najvažniji svoj izum, a to je *glasovno pismo*, za svako slovo jedan glas. Kasnije ga preuzimaju Grci, pa Rimljani, a od mi njih.

ŽIDOVI

Prema biblijskoj predaji, prostor od Sredozemnog mora do rijeke Jordan i Arapske pustinje bilo je područje zemlje *Kanaan*. Židovi su na to područje došli pod vodstvom *Abrahama*. U vrijeme njegovog unuka Izraela spustili su se u dolinu rijeke Nil, primorani glađu i sušom. Iz tog ropstva izbavio ih je *Mojsije*. Uz njegovo vodstvo vratili su se u Kanaan. O tome nemamo arheoloških podataka osim Biblije. Mojsije je i *utemeljitelj židovske vjere*. To je monoteistička vjera u jednog boga, *Jahvu*. Najstariji židovski vjerski spisi zovu se *Petoknjižje ili Tora*. Potkraj 2.tisućljeća pr.Kr. nastaje jedinstvena židovska država. U vrijeme kralja Davida grad Jeruzalem postaje njegova prijestolnica. U čast Jahve Salomon je dao izgraditi hram na brežuljku Siona. Židovsku državu 587.pr.Kr. osvaja babilonski kralj Nabukodonosor.

EGIPAT

Tko je izmislio pismo?

Kako se zove prvi zakonik?

Od kojeg naroda potječe glasovno pismo?

Tko je utemeljitelj židovske vjere?

Država je nastala u plodnoj dolini rijeke Nil. Postojala su dva kraljevstva, *Donji Egipat na sjeveru i Gornji na jugu*. Oko 3000.g.pr.Kr. vladar Gornjeg Egipta, Menes ujedinio je oba kraljevstva u jedinstvenu državu.

Svu vlast imao je vladar pod nazivom *faraon*. Njih su Egipćani smatrali *bogovima*. U vlasti oslanja se na vojsku. Nakon njegove smrti nasljeđuje ga sin. Takav oblik prijenosa vlasti u krvnom srodstvu nazivamo *dinastijom*. U Egiptu je kroz povijest bilo *31 dinastija*.

Uz faraona povlašteni status imali su *svećenici i pisari*. Stanovništvo bez ikakvih prava bili su robovi.

Osobitu pažnju posvećivali su *bogu sunca (Ra)*. Najpoznatije hramove u njegovu čast dao je izgraditi Ramses. Nakon faraonove smrti smatrali su da će njegova duša živjeti s bogovima. Da bi sačuvali tijelo od propadanja izumili su balzamiranje.

Tijelo (mumiju) polagali su u *lijes (sarkofag)*, a njega u *grobnicu (piramidu)*. Najpoznatije piramide su Keopsova, Kefrenova i Mikenorisova. Razvili su i posebnu vrstu pisma koji nazivamo *hijeroglifima*, to je *slikovno pismo* koje je 1822. g. uspio odgonetnuti J.F.Champollion.

Izrađivali su materijal vrlo sličan današnjem papiru koji nazivamo *papirus* po vrsti trske.

Tko je faraon?

Koje su najpoznatije piramide?

GRČKA U STAROM VIJEKU

Jedna od kultura koja je nastala u okruženju Egejskog mora bila je *grčka kultura*. Oni su stvorili prvu visokovrijednu civilizaciju na europskom tlu koju su kasnije prihvatili i ostali europski narodi. Na otoku Kreti postojala je od 3000.do 1450.pr.Kr. civilizacija koja je svoj život organizirala oko palača, to je *kretska kultura*. Život na otoku joj je omogućio razvoj trgovine i pomorstva. Najljepše palače izgrađene su u gradu Knosu. Ova civilizacija propada kada otok zauzimaju *Mikenjani*. To je civilizacija Ahejaca, a njihovo glavno obilježje bile su jake utvrde građene od kamenih blokova bez vezivnog materijala. Grci su vjerovali da su te građevine podigli divovi koje nazivamo *kiklopima*. Najpoznatiji ostaci takvih građevina su *Lavlja vrata*. Mikena propada oko 1200.g.pr.Kr. doseljavanjem grčkih plemena. To razdoblje nazivamo mračnim dobom grčke povijesti jer o njemu imamo vrlo malo povijesnih podataka, a traje do 8.st.pr.Kr. Društvo dijelima na *aristokrate-bogate, demos-narod i obespravljene-robove*. Iz seoskih naselja se razvijaju *gradovi-države ili polisi*. Svaki od njih ima *akropolu ili gradsku utvrdu*. Najpoznatiji polisi bili su *Sparta i Atena*.

Spartu su utemeljili Dorani. Svoju su državu organizirali na vojnu ustroju jer nisu bili vični pomorstvu. Odgajali su dječak kao ratnike odane državi. Od svoje sedme godine života živjeli su u vojarni. *Hopliti* su bili najbolja vojska (pješaci naoružani šljemom, mačem , kopljem štitom i oklopom) antičke Grčke. Na čelu države bila su dva kralja, pored njih tu je bilo *vijeće staraca (gerusija)* kao i narodna skupština. Rad svih državnih službi kontroliralo je *vijeće petorice ili efori*.

Atenu je prema legendi osnovao *kralj Tezej oko 1000.g.pr.Kr.* na poluotoku Atici. Njen položaj omogućio je razvoj luka. Početkom 6.st.pr.Kr. Atenjani se odlučuju za promjene koje povjeravaju *Solonu*. Nakon njega reforme je proveo i *Klisten* te je uvedena *vladavina naroda ili demokracija*. Ali pravo glasa nisu imali robovi, stranci i žene.

Grčko-perzijski ratovi

nekoliko je važnih povijesnih bitaka između Perzijanaca i Grka. Na polju kod *Maratona oko 490.g.pr.Kr.* perzijska vojska doživjela je poraz od atenskih hoplita pod *Miltijadovim* vodstvom. Ta pobjeda dovela je do sklapanja protuperzijskog saveza ali je došlo do nesuglasica o tome koju vojsku ojačati, kopnenu ili mornaricu. Darijev nasljednik *Kserkso* poduzima 480.g.pr.Kr. novi pohod na Grčku. Odlučujuća bitka dogodila se u *klancu Termopili* koji su branili Spartanci predvođeni kraljem *Leonidom*. Njihova borba omogućila je Atenjanima da se povuku na Salaminu, a Perzijanci su

Koja su obilježja kretske kulture?

Što je akropola?

Tko kontrolira vlast u Sparti?

Što je demokracija?

Objasni grčko-perzijski rat.

spalili napuštenu Atenu. Atenski vojskovođa je zahvaljujući lukavstvu nanio poraz perzijskoj floti kod *Salamine*. Nakon te bitke Grci počinju oslobađati svoj prostor, te tek 449.g.pr.Kr. kada se Perzijanci odriču jonskih gradova u Maloj Aziji znači i kraj grčko-perzijskih ratova.

Kraj sukoba pridonosi procvatu trgovine i obrta te nastaje najjača sila na Sredozemlju, a to je Atena. Za završetak demokratizacije atenskog društva zaslužan je *Periklo*. On uvodi plaću za sudjelovanje u radu Narodne skupštine, a država doživljava gospodarski i kulturni procvat. Na atenskoj Akropoli njegove zamisli ostvaruje *Fidija*, ponajbolji kipar stare Grčke. Njegova najznamenitija djela su *Partenon*, *hram posvećen Ateni* i *kip Zeusa u Olimpiji*.

Peloponeski rat

Kao dva najjača grčka polisa, Sparta i Atena imale su svoje saveznike. Atena je bila na čelu *Atenskog pomorskog saveza* ili *Delskog saveza* nazvanog prema otoku Delu gdje mu je bilo sjedište. U isto vrijeme Sparta je na čelu *Peloponeskog saveza*. Njihove međusobne nesuglasice dovele su do Peloponeskog rata koji je trajao od 431-404.g.pr.Kr. U početku nijedna strana nije uspjela ostvariti konačnu pobjedu jer je Atena suvereno vladala morima, a Sparta na kopnu. Kako su se u sukob uključile brojne kolonije rat je zahvatio cijeli grčki svijet. Ratnom stradanju pridonijela je i kuga od koje je umro i Periklo. Neuspješnim atenskim pohodom protiv mornarice Sirakuze, Sparta je u prednosti. Atena je prisiljena na predaju. Njeno gospodarstvo je uništeno, a spartansko stanovništvo se smanjilo. To je označilo kraj grčke prevlasti, a kao takvi bili su lak plijen novom osvajaču, Filipu II Makedonskom.

Makedonija

Njen uspon započinje u 4.st.pr.Kr. kada je Filip II, stvorio od Makedonije jaku silu. Želio je ujediniti Makedoniju i Grčku, a tome su se suprotstavile Atena i Teba koje su oformile *protumakedonski savez*. To je izazvalo Filipa koji ih je 338.g.pr.Kr. napao i pobijedio kod Heroneje. *Njega nasljeđuje sin Aleksandar*, kasnije prozvan Veliki. Nastavlja pripreme za rat protiv Perzije koji i počinje 334.g.pr.Kr. te uspijeva kod *rijeke Granik* i *grada Isa* pobijediti perzijsku vojsku i postati njenim kraljem. Nakon toga proširuje svoju državu na Egipat te se proglašava faraonom i božanstvom. *Babilon* proglašava svojom prijestolnicom jer se morao vratiti s pohoda do kojim je stigao do rijeke Ind. U jedanaest godina stvorio je najveću i najmoćniju državu na svijetu. Tijekom osvajanja osnovao je 40-tak gradova sa svojim imenom, a nakon njegove smrti država se raspala, a manjim dijelovima vladali su njegovi vojskovođe. Zaslužan je za novu kulturu koju nazivamo *helenističkom*. To je ispreplitanje grčkih i istočnjačkih utjecaja u kulturi. Središte joj je bilo u gradu Aleksandriji, u Egiptu. Na njenom

Koja djela vežemo uz Fidiju?

Tko ratuje u peloponeskom ratu?

Tko je Aleksandar Veliki?

ulazu, na otoku Faru izgrađen je svjetionik. A u gradu je postojala najveća knjižnica starog vijeka s oko pola milijuna svitaka te su u njemu djelovali Euklid i Arhimed najveći matematičari svoga vremena.

Koja su obilježje helenističke kulture?

POVIJEST RIMA

Rimljani su prvi narod u povijesti koji su granice svoje države proširili preko triju kontinenata: *Europe, Afrike i Azije*.

Grad Rim je nastao na središnjem dijelu Apeninskog poluotoka, na rijeci Tiber. Blizina mora omogućila mu je razvoj pomorstva i trgovine. *Prema legendi Rim su osnovala braća Romul i Rem 753.g.pr.Kr.* ali su povijesni dokazi drukčiji. Nekoliko manjih naselja osnovali su Latini, a njihovo najpoznatije naselje nalazilo se na brežuljku Palatinu. Etrurci su Rimom zavlada u 6.st.pr.Kr. koji svih sedam rimskih brežuljaka povezuju bedemima te na taj način utemeljuju grad. Rimljani su se Etruraca oslobodili 509.g.pr.Kr. kada su svrgnuli posljednjeg kralja Tarkvinija Oholog te taj događaj označava kraj kraljevstva i nastanak republike. Vlast je u rimskoj Republici bila povjerena *senatu* koji je birao dva dužnosnika ili *konzula* koji su godinu dana upravljali državom. Rad u državnim službama nije se plaćao te su se politikom mogli baviti samo imućni. Zbog toga je rimska republika bila aristokratska republika. Povlašteni sloj stanovništva naziva se *patricijima*, a najbrojniji su bili *plebejci*-običan puk. Budući da nisu mogli sudjelovati u vlasti, a plaćali su poreze i služili vojsku povelili su pobunu kojom su to promijenili.

Punski ratovi

To je naziv za sukobe s Kartazanima koje Rimljani nazivaju Punima. Oni su bili vodeća sredozemna trgovačka sila te je takva stajala Rimljanima na putu. Ukupno su povelili *tri punska rata* (*264.pr.Kr. – 146.g.pr.Kr.*). Prvim ratom Rimljani su Korziku, Sardiniju i dio Sicilije, drugim Hispaniju, a trećim ruše Kartagu i osnivaju provinciju Afriku. Grad su u potpunosti uništili, te ga preorali da na njegovom mjestu nikad više ne bi nastao neki novi.

Rimsko Carstvo

Najveći osvajač na istoku bio je *car Trajan* koji je proširio teritorij Rimskog Carstva sve do Eufrata i Tigrisa. Zapadnu je granicu *Gaj Julije Cezar* postavio na Rajni i Dunavu, te dijelovima Britanije. Osvojena područja organizirali su kao provincije. Kako su se neki ljudi obogatili ratnim plijenom tako su se promijenili odnosi u društvu. Imućni zemljoposjednici uzimaju robove iz redova zarobljenika, pa Rim postaje robovlasnička država. Najteži položaj imali su *gladijatori-robovi* koji se u arenama bore protiv životinja ili međusobno i često gube život. Najpoznatija pobuna robova je *Spartakov ustanak* iz 73.g.pr.Kr. Jačanjem vojskovođa dolazi do ideje o rušenju republike i uspostavi carske vlasti. To se posebno odnosi na Cezara, a nakon atentata stvari se kompliciraju te 31.g.pr.Kr. njegov posinjak Oktavijan izlazi kao pobjednik s kojim

Objasni legendu o postanku Rima.

Kako je ustrojena vlast u Rimu?

Tko su gladijatori?

započinje razdoblje carstva. *Oktavijana Augusta smatramo prvim rimskim carem.* On nije formalno ukinuo republičke institucije ali ih je uredio tako da je imao najvišu i doživotnu vlast. Bio je prvi među senatorima, svake se godine birao za konzula, a uz titulu cara senat mu je 27.g.pr.Kr. podijelio počasni naziv august ili uzvišeni. Njegovo vrijeme označava smirivanje napetosti te se u povijesti ovaj period naziva *zlatnim dobom.* Poslije njega nije bilo snažnih carskih osoba osim Dioklecijana i Konstantina Velikog. Upadom barbarskih germanskih plemena, pobunom pokorenih naroda i prestankom priljeva novca i robovske snage dovodi do slabljenja carstva. Pojedini carevi pokušali su reformama zaustaviti neizbježno. Bilo da se radi o osnivanju još jedne prijestolnice u Konstantinopolu ili podjele na *Istočno i Zapadno Rimsko Carstvo 395.g.* što je učinio Teodozije Veliki, carstvo je ipak srušeno 476.g. *kada Zapadno Rimsko Carstvo osvajaju Germani.*

U kulturnoj povijesti Rimljani su ostavili veliki trag. Isticali su se u gradnji cesta, viadukta hramova. *Najpoznatiji su amfiteatar Koloseum, hram Panteon, pulska Arena i Dioklecijanova palača.* Poznavali su opismo koje nazivamo latinicom, a rimsko pravo je osnova pravne znanosti. Osobito su cijenili kult *božice Veste,* boginja obiteljskog ognjišta i njegove vatre. Ona je bila zaštitnica Rima i države. Grčkim bogovima su davali svoja imena. Vrhovni rimski bog bio je *Jupiter,* a njegova žena bila je *Junona.* Oni su imali kćer *Minervu.* Zajedno su činili kapitolsku trijadu. *Hram na Kapitolu bio je vjersko središte antičkog Rima.*

Kako se naziva prvi rimski car?

Tko osvaja Zapadno Rimsko Carstvo?

Koje bogove su štovali Rimljani?

KRŠĆANSTVO

To je religija koja se bazira na Isusu Kristu. O njemu saznajemo iz kršćanskih izvora, Biblije ali i drugih nekršćanskih izvora. Rodio se u *Betlehemu*, dok je Rimskim Carstvom vladao August. Prema Bibliji, njegovoj majci *Mariji* ukazao se *anđeo Gabrijel* koji joj je navijestio rođenje sina. Djetinjstvo provodi u *Nazaretu*. U svojoj tridesetoj godini okuplja *dvanaest učenika-apostola* s kojima prenosi Riječ božju. Isus se smatrao *Sinom Božjim*, a ovozemaljski život je samo priprava za vječni život u Kraljevstvu Božjem. Židovski svećenici i poglavari vidjeli su u njemu opasnost za svoje položaje te ga je rimski namjesnik u Judeji, *Poncije Pilat* osudio na smrt. U 33.g. razapet je na križu, a treći dan uskrsnuo od mrtvih. Nakon njegove smrti njegovo poučavanje šire njegovi učenici. U Jeruzalemu su osnovali *prvu kršćansku zajednicu-Crkvu*. Na čulu su bili biskupi, a tijekom *1.st. nastala je Biblija*. To je sveta knjiga kršćana i Židova čije su dijelove napisali sami apostoli, posebno Novi zavjet. Još za života *vodeću ulogu u Crkvi namijenio je Petru*. On je postao najrevniji širitelj kršćanstva koji je došavši u Rim postao prvim rimskim biskupom. Tamo je zatekao Pavla koji nije Isusov učenik ali je širio vjeru. U početku je bio progonitelj kršćana, i zvao se Savao ali mijenja ime te umire s Petrom mučeničkom *smrću 64.g. u vrijeme cara Nerona*. On je kršćane optužio da su zapalili Rim. Car Dioklecijan vršio je najveće progone, te su stradali sv.Dujam i sv.Kvirin. Pred progonima skrivali su se u *katakombe*, koje su se nalazile ispod groblja znajući da ih Rimljani tamo neće dirati. Dioklecijanov nasljednik mijenja odnos Rima prema kršćanima te izdaje *313.g. Milanski edikt* kojim je kršćanima priznao ravnopravnost s ostalim rimskim religijama. Pomažući kršćane dobio je nadimak Veliki. Na *saboru u Niceji 325.g.* postavljeni su temelji vjere, među kojima je Sveto Trojstvo kao i molitva Vjerovanje. *Teodozije Veliki 380.g.* ukida rimske kultove te kršćanstvo *proglašava jedinom vjerom u Carstvu*.

Objasni put Isusa Krista.

Što je Biblija?

Imenuj rimske careve koji vrše progone kršćana.

Što je Milanski edikt?

EUROPA I BLISKI ISTOK U RANOME SREDNJEM VIJEKU

Godine 375. azijski nomadski narod Huni provaljuju u Europu. Germani bježe te preplavljaju veći dio Zapadnog Rimskog Carstva. Time započinje *velika seoba naroda*. Rimsko Carstvo se nije moglo oduprijeti germanskoj najezi, te *Odoakar 476.g. proglašava se kraljem Germana u Rimu. Taj događaj uzima se kao kraj Zapadnog Rimskog Carstva* i početak srednjovjekovne Europe. Na području Propalog carstva nastaju nove države od kojih je najznačajnija Franačka.

Franačko Carstvo

Franci su germanski narod porijeklom iz južne Belgije i sjeverne Francuske. Nakon propasti Zapadnog Rimskog Carstva započinje njihov uspon pod vodstvom Klodoviga (481.-511.). Njegovi nasljednici nisu uspjeli nametnuti svoju vlast već su bili marionete upravitelja kraljeva dvora ili majordoma. Jedan od njih je Pipin Mali koji je svrgnuo dinastiju te se uz papin blagoslov okrunio za kralja 751.g. Tako na prijestolje dolazi dinastija Karolinga i njihov najznačajniji vladar *Karlo Veliki*, koji je simbolički obnovio propalo Rimsko Carstvo jer je osvojio veći dio Europe. Na *Božić 800.g. papa ga je u Rimu okrunio za cara* te ga tako izjednačio s bizantskim carevima. Nakon bizantsko-franačkog rata, Bizant mirom u Aachenu 812. priznaje Karlu carski naslov. Nakon njegove smrti *ugovorom u Verdunu 843.g.* carstvo je podijeljeno na tri države: Zapadnofranačko Kraljevstvo (Francuska), Istočnofranačko kraljevstvo (Njemačka) i Lotarevu državu (Italija).

Bizantsko Carstvo

Istočno Rimsko Carstvo razvijalo se i dalje neovisno o zbivanjima na Zapadu. Središte je bilo u Carigradu, na mjestu bivše grčke kolonije Byzantion po kojoj je *od 7.st. država nosi naziv Bizantsko Carstvo*. Svoj uspon doživljava u vrijeme cara *Justinijana* čija je namjera bila obnova Rimskog Carstva. Poznat je kao graditelj najveće i najljepše kršćanske bogomolje, crkve sv. Sofije u Carigradu. Iako nakon njegove smrti nastupa vrijeme slabljenja, Bazilije I i Bazilije II uspjeli su kontrolirati bizantski teritorij.

Papinska Država

Kršćanstvo svoju punu afirmaciju doživljava u ranom srednjem vijeku. Najistaknutiji širitelji kršćanstva bili su benediktinci. Njihovi rasadnici bili su središte kulture i pismenosti. Dobri odnosi s franačkim vladarima omogućili su uspostavljanje Papinske Države na dijelu Apeninskog poluotoka, i to poveljom Pipina Malog iz 756.g. Zbog nesuglasica između pape i carigradskog patrijarha oko

Kako dolazi do seobe naroda?

Tko je bio najmoćniji franački vladar?

Koje države nastaju mirom u Verdunu?

primata unutar Crkve dovode do *crkvenog raskola 1054.g.* i podjele kršćanstva na zapadno ili katoličanstvo i istočno ili pravoslavno.

Arapi

Vjersko i političko središte Arapskog poluotoka bio je grad Meka. Oni su pod utjecajem proroka Muhameda prihvatili novu vjeru – *islam*. To je *monoteistička vjera u Alaha*, a pravila su zapisana u *svetoj knjizi islama – Kuranu*. Pristaše islama nazivaju se *muslimanima*. Prelazak iz Meke u Medinu 622.g. zove se *hidžra*, te tako započinje brojanje godina po muslimanskoj eri.

Što znaš o crkvenom raskolu?

Koga nazivamo muslimanima?

EUROPA OD 9.ST.DO 11.ST.

Oko 890.g. u Panoniju su se naselili *Mađari*. Tamo osnivaju svoju državu te za vladavine Stjepana I. Svetog prelaze na kršćanstvo. *Njemačka* koja je nastala od Istočnofranačkog Kraljevstva svoj uspon doživljava u vrijeme Otona I (919.-1024.). U Rimu se 962.g. okrunio za cara te nastaje *Sveto Rimsko Carstvo Njemačkog naroda*. Nastojao je pod svoju vlast kao i njegovi nasljednici podvrći papu tako što će on najprije prisegnuti na vjernost caru.

Velikomoravska

Pradomovina Slavena nalazila se između rijeka Labe i Dnjestra te između Baltičkog mora i Karpata. Potaknuti seobama dio ih se naseljava u današnju Češku, a dio u Sloveniju, Hrvatsku i Balkanski poluotok, a jedan dio naseljava prostor do rijeke Don. Tako su se Slaveni razdijelili na tri glavne skupine: *Zapadne, Istočne i Južne Slavene*. Nakon smrti Karla Velikog svoju državu uspjeli su osnovati Slaveni u Moravskoj, na području južne Češke. Da bi smanjio njemački utjecaj moravski knez Rastislav traži od bizantskog cara misionare koji bi širili kršćanstvo na slavenskom jeziku. U Moravsku stižu *braća Konstantin i Metoda* koji sastavljaju *slavensko pismo – glagoljicu*. Tome se protivilo njemačko svećenstvo kao i sam papa jer nije poznao slavenski jezik.

Objasni seobu Slavena.

HRVATSKA U RANOME NOVOM VIJEKU

Doseljenje Hrvata

Postoji više teorija o doseljenju Hrvata. Neke od njih su slavenska, gotska i iransko-kavkaska.

Danas se smatra da su Hrvati slavenski narod koji se početkom 7.stoljeća doselio u današnju domovinu. Jedini pravi izvor koji govori o doseljenju je djelo bizantskog cara *O upravljanju carstvom, Konstantina VII.Porfirogeneta*.

Po dolasku u novu domovinu započeo je proces pokrštavanja koji nije išao lako. Za taj čin zaslužni su Franci, a proces je trajao nekoliko stoljeća od 7. do 10.st.u dvije etape: iz dalmatinskih gradova i franačkih misionara.

Hrvatska u 9.stoljeću

Franački izvori s početka 9.st. spominju dvije hrvatska kneževine. *Kneževina Hrvatska* nalazila se od Jadrana do Kupe, a na čelu nalazio se knez Borna. *Druga Donja Panonija* prostirala se sjeverno od Kupe i njome je vladao Ljudevit Posavski.

Mletački izvori spominju *Neretvansku kneževinu ili Paganiju*.

Trpimir (845.-864.), osnivač dinastije Trpimirovića

Iz njegovog vremena imamo sačuvanu *darovnicu iz 852.g.* u kojoj se naziva „milošću božjom knez Hrvata“ što je *prvi spomen hrvatskog imena* u nekom pisanom dokumentu. U Hrvatsku je pozvao benediktince te gradi samostan u Rižincima. Osnovao je i prvu hrvatsku biskupiju u Ninu, a prvi poznati biskup bio je Teodozije.

Knez Branimir (879.-892.)

Stavio se pod zaštitu Svete Stolice jer su Franačka i Bizant zapali u krizu. Papa Ivan VIII. poslao je 879.g. *pismo* Branimiru u kojem ga obavještava da je blagoslovio njega i hrvatski narod. To je značilo *priznanje hrvatske samostalnosti*. Na kamenu iz Šopota kod Benkovca imamo po prvi puta zapisano hrvatsku ime na kamenu.

Kada se Hrvati doseljavaju, te tko nam je izvor?

Nabroji hrvatske kneževine.

Kako se zove dokument u kojem se po prvi puta spominje hrvatsko ime?

Od koje godine imamo vezu Svete Stolice i Hrvatske?

Hrvatska u 10.stoljeću

Kralj Tomislav (o.910.-o.928.)

Porazio je Mađare te vjerojatno *ujedinio Donju Panoniju i Hrvatsku*, a kao vjerni saveznik bizantskog cara dobio je na *upravu dalmatinske gradove*. Tko mu je poslao krunu i kada se to dogodilo ne znamo no najkasnije je to bilo 925.g. Dokaz koji imamo je *pismo pape Ivana X.* iz te godine u kojem ga naziva *kraljem*.

Crkveni sabori u Splitu (925. i 928.g.)

na kojima je trebalo odlučiti o crkvenom poglavaru ujedinjene Hrvatske. Za tu dužnost borili su se ninski biskup *Grgur Ninski*, zaderski biskup *Formin* i splitski biskup *Ivan*. Odlučeno je da ta dužnost pripadne splitskom biskupu. Na odluku se papi žalio Grgur nakon kojeg papa saziva novi sabor koji potvrđuje odluke prvog sabora ali i ukida ninsku biskupiju. Problem koji se javlja je bogoslužje na hrvatskom jeziku. Svećenici koji ne znaju latinski jezik više se ne smiju zaredivati.

Stjepan Držislav(o.969.-o.997.)

uspio je nakon Tomislavove smrti primiriti stanje u državi. Saveznik mu je bio Bizant na čijoj se strani borio protiv Bugara. *Bizantski car Bazilije II.* šalje mu *znakove kraljevske vlasti* i potvrđuje upravu nad dalmatinskim gradovima. On je prvi kojem znamo podrijetlo krune, a i nosi titulu *kralj Hrvatske i Dalmacije*. Njegovi nasljednici nisu uspjeli zadržati vlast te je 1000. g. Venecija zauzela većinu dalmatinskih gradova.

Koji povijesni izvor nam govori da je Tomislav kralj?

Tko se sve bori za crkvenog poglavara Hrvatske i tko je to postao?

Kako glasi titula Stjepana Držislava i tko mu je to omogućio?

Kraljevstvo Hrvatske i Dalmacije u 11.stoljeću

Petar Krešimir IV. (1058.-1074.)

Za vrijeme njegove vladavine Hrvatska ima najveći teritorij. Zahvaljujući vojnoj premoći nad Venecijom ponovno je uključio u sastav svoje kraljevine dalmatinske gradove. Uz njih zauzeo je i dijelove Bosne i Hercegovine. Pristaje na crkvene reforme kojima se svećenicima brani ženidba i nošenje brade.

Dmitar Zvonimir (1075.-1098.)

Njegovu vlast *podupire papa Grgur VII.* kao i mađarska kraljevska *obitelj Arpadović* jer mu je žena *kraljica Jelena*, sestra mađarskog kralja Ladislava Arpadovića. *Papin izaslanik Gebizon okrunio ga je 1075.g.* Uz Zvonimira vežemo darovnicu, kamen temeljac hrvatske pismenosti i kulture.

To je **Baščanska ploča**. *Pronađena je na otoku Krku u mjestu Baška* po kojoj je i dobila ime. *Nastala je oko 1100.g., a napisana je glagoljicom. U njoj se po prvi puta spominje hrvatsko ime i titula hrvatskog vladara na hrvatskom jeziku. Započinje molitvom, prvo slovo je az zadnje omega, što znači početak i kraj. Ukrašena je vinovom lozom. Služila je kao lijeva oltarna pregrada između puka i svećenstva. Pretpostavlja se da je postojao i drugi dio. Nađena na na podu crkve sv. Lucije. Dok se danas čuva u HAZU.*

Koji sve teritorij zauzima Krešimirova Hrvatska?

Tko je okrunio Dmitra Zvonimira?

Zašto kažemo da je Baščanska ploča kamen temeljac hrvatske pismenosti i kulture?

EUROPA U RAZVIJENOM I KASNOM SREDNJEM VIJEKU

Društveni i gospodarski odnosi

Osnova tih odnosa bio je feudalizam koji se javlja u Franačkoj početkom 9.st. Osnova feudalizma je *posjed ili feud* kao nagrada za vjernu službu, a dodjeljuje ga vladar ili zemljoposjednici. Vlasnici feuda nazivani su feudalcima ili plemstvom, vlastelom. Kada su preuzeli feud obećaju kralju vjernost i vojnu pomoć čime su postali njegovi *vazali*, a kralj njihov *senior*. *Kmetovi* nastaju od osiromašenih seljaka koji predaju feudalcu svoj posjed, a on im daje zaštitu. U početku su za to plaćali urodom, a kasnije novcem. Morali su uz svoju obrađivati i feudalčevu zemlju, a to se naziva tlaka, davati desetinu Crkvi i porez kralju. Zamjenom drvenog pluga te prelazak na tropski sustav obrade tla pridonosi većem urodu ali i razvoju trgovine i obrta. To je opet povezano razvojem gradova i pozitivnom promjenom demografske slike Europe. Trgovinu Sredozemljem kontrolirala je Venecija, a trgovačke putove u sjevernoj Europi Hanza, trgovačko udruženje sjevernoeuropskih gradova. Gospodarski uzlet zaustavila je kuga u prvoj polovici 14.st. nju su brodovima s istoka prenijeli štakori. Od kuge je umrlo više od trećine cjelokupnog stanovništva.

Križarski ratovi

Sveta zemlja u kojoj se nalazio Kristov grob bila je omiljeno hodočasničko mjesto. Provalom Turaka Seldžuka u 11.st. to se mijenja jer su počeli uznemiravati hodočasnike. Tada se javlja ideja o *oslobađanju svetih mjesta*. Pozivom *pape Urbana II 1095.g.* na saboru u Clermontu ta ideja se ostvaruje. Vitezovi na svoje odore prišivaju crvene križeve zbog čega su nazivani križarima. Ukupno se vodilo *osam križarskih ratova od 1096.-1291.g.* Tijekom godina oni su izgubili smisao, a glavna nit vodilja bila je materijalna korist. Nisu više napadali samo muslimane već i kršćane. To je vidljivo 1202.g. kada križari zauzimaju Zadar u korist mletačkog dužda.

Engleska-uspostava parlamenta

Normani su zavladali Engleskom 1066.g. kada su pobijedili engleskog kralja. Pod vodstvom Henrika II. proširili su svoju vlast na dijelove Francuske, a vlast su priznavali i Irci i Škoti. Nakon pobune plemstva kralj Ivan Bez Zemlje morao je 1215.g. izdati *Veliku povelju slobode* kojom se obvezuje da će sve odluke donositi uz suglasnost s plemstvom. To je prvi ustavni zakon na svijetu. Daljnjim smanjivanjem kraljevih prava i razvojem vijeća ono 1265.g. postaje parlamentom.

Definiraj feudalizam.

Zašto dolazi do križarskih ratova?

Što je Velika povelja slobode?

Francuska

Početak 13. st. kralj Filip II. August počinje povećavati svoj teritorij. Zbog engleskog posjeda proces ujedinjenja nije mogao biti dovršen. To je dovelo do *Stogodišnjeg rata (1337.-1453.)* u kojem pobjeđuju Francuzi i stvara se jedinstvena Francuska.

Venecija

Ona nastaje u 5. st. Iako formalno priznaju vlast Bizanta samostalno biraju dužda koji upravlja državom. Od 12. st. oni su samostalna Republika, a njen zaštitnik je sv. Marko.

Osmanlije

Naziv su dobili po prvom značajnijem vladaru s kraja 13. st.

Osvajanjem tvrđave Cimpe na Galipolju 1353. g. započinju turska osvajanja u Europi. Osvajanjem Bugarske i Srbije, osmanlijska opasnost se primaknula Ugarskoj. Žigmund Luksemburški nije ih uspio zaustaviti 1396. g. Zbog provala Mongola u Maloj Aziji morali su braniti svoj teritorij te je Europa mogla malo odahnuti. To se mijenja u vrijeme Mehmeda II. Osvajača koji zauzima 1453. g. *Carigrad* te prestaje postojati Bizantsko Carstvo, a padom Bosne dolazi do granica s Hrvatskom. Na vrhuncu moći Osmanlije su bili u vrijeme Sulejmana Veličanstvenog (1520.-1566.) koji zauzima Beograd, a on je bio ključ Panonije jer je stajao na putu prema Ugarskoj. U *bitci na Mohačkom polju 1526. g.* osmanlijska vojska porazila je Ludovika II. Jagelovića. Pod vlašću Osmanlija našla se čitava istočna i središnja Ugarska s Budimom. Nakon Sulejmanove smrti osvajanja polako prestaju što dovodi do krize iz koje se neće uspjeti izvući u granicama u kojima je bila na vrhuncu.

Koja država nastaje nakon stogodišnjeg rata?

Nabroji najvažnije turske sultane.

HRVATSKA U RAZVIJENOM I KASNOM SREDNJEM VIJEKU (12.-15.ST.)

Hrvatska u doba Arpadovića

Ladislav Arpadović

Nakon Zvonimirove smrti nije bilo dovoljno jakog vladara koji bi zasjeo na prijestolje. Budući da nije imao djece na vlast je mogla doći ženina dinastija. Dio hrvatskog plemstva pristao je na to dok mu se dio protivio. *Jelenin brat Ladislav 1091.g. provalio je u Hrvatsku i osvojio prostor današnje Slavonije. S obzirom da je bio zaustavljen južno od Kupe vratio se, ali je ostavio Slavoniju na upravu svom nećaku. Godine 1094. osnovao je Zagrebačku biskupiju. Prvi biskup bio je porijeklom Čeh, a zvao se Duh.*

Njegov nasljednik **Koloman** krenuo je osvojiti preostali dio. *Sukobio se s kraljem Petrom Svačićem koji je tom prilikom poginuo. Hrvatsko plemstvo uplašilo se za svoje povlastice te su potpisali s njim feudalni ugovor, *Pacta conventa*. Tim ugovorom on se obvezuje zadržati njihova prava, a zauzvrat oni se obvezuju na poslušnost i vojnu službu. Koloman je 1102.g. okrunjen za hrvatskog kralja u Biogradu. Tim činom stvorena je nova država *Ugarsko-Hrvatsko Kraljevstvo*. Po društvenom uređenju to je *personalna unija*. Oblik vlasti gdje su dvije ili više država povezane osobom vladara uz zajedničke i vlastite poslove.*

Bela IV.

Borio se sa samovoljom velikaša, te tu borbu naslijedio od svog oca. Uz to *morao se boriti i protiv Tatara* koji su mu nanijeli teški poraz u bitci pokraj rijeke Šajo. Bela IV. je pobjegao u primorske gradove. Oni se povlače zbog smrti svog vladara i jer nisu ulovili ugarsko-hrvatskog kralja. Nakon toga Bela IV. utvrđuje gradove i dijeli im povlastice, a na taj način smanjuje moć velikaša. Tako nastaju slobodni kraljevski gradovi. Najpoznatija takva povlastica je *Zlatna bula iz 1242.g. koju je dao zagrebačkom Gradecu.*

Koja je veza hrvatskog plemstva i Arpadovića?

Što je Pacta conventa?

Objasni personalnu uniju.

Što je Zlatna bula?

Arpadovićeva vlast slabije se osjećala južno od Gvozda. Najmoćnija porodica bili su *knezovi Šubići*. Na vrhuncu svoje moći bili su krajem 13. i na početku 14.st. Osim vlasti u gotovo svim dalmatinskim gradovima imali su i nasljednu čast u Bosni. Tako se *Pavao I.* naziva *ban Hrvatske i gospodar Bosne*.

Hrvatska u doba Anžuvina

Krajem 13.st. dolazi do novih prijestolnih borbi u Ugarsko-Hrvatskom kraljevstvu. *Andrija III. Mlečanin* bio je posljednji muški član Arpadovića. Njemu se suprotstavio *Karlo II. Anžuvina* čija je žena Marija bila rodom Arpadović. Oni su se borili za naklonost najmoćnijeg velikaša u Hrvatskoj, a to je bio Pavao Šubić. Nakon Andrijine smrti, Pavao se priklanja Anžuvincima te je 1301.g. Karlo Robert *okrunjen za ugarsko-hrvatskog kralja* pod imenom *Karlo I.* Na taj način Anžuvinci će vladati do 1385.g.

Karlo I.

nastojao suzbiti moć velikaša koji su mu omogućili prijestolje. U *bitci kod Blizne* porazio je Mladena II. Šubića te je tim činom vlast ove porodice bila slomljena.

Ludovik I.

nasljeđuje svog oca Karla. Pristupa osvajanju dalmatinskih gradova koje je nakon sloma Šubića otela Venecija. Prisilio je Veneciju na *mir* koji je 1358.g. *sklopljen u Zadru*. Na taj način čitava *Dalmacija od sredine Kvarnera pa do Drača* bila je *dio ugarsko-hrvatskog kraljevstva*. Nakon njegove smrti 1382.g. hrvatsko plemstvo htjelo je vratiti svoje povlastice

Protudvorski pokret

To je naziv za *nastojanje hrvatskog plemstva da vrati svoja prava pobunom protiv ugarskog dvora*. S jedne strane bio je *Žigmund Luksemburški*, zaručnik maloljetne Ludovikove kćeri Marije te *Karlo Drački*. On je ubijen u Budimu te se Žigmund okrunio za ugarsko-hrvatskog kralja. S obzirom da je morao u rat protiv Turaka dolazi do nove pobune koja dovodi do *Krvavog sabora križevačkog* gdje su Žigmundove pristaše ubile istaknute pobunjenike, što je još više potaknulo pobunu. Uspjeh pobunjenika bio je kratak te su uspjeli okruniti Ladislava Napuljskog. On se vraća u Napulj, a Žigmund 1408.g. uspio je slomiti pobunjenike. No, *Ladislav Napuljski 1409.g. prodao je Veneciji za 100 000 dukata gradove Zadar, Novigrad, Vranu i Pag te prava na Dalmaciju*.

Kako se zove najmoćnija hrvatska porodica?

Tko ratuje za ugarsko-hrvatsko prijestolje?

Što je Zadarski mir?

Definiraj protudvorski pokret.

Tko prodaje Dalmaciju?

Hrvatsko-turski sukobi do bitke na Mohačkom polju

*Prva turska provala u Hrvatsku bila je 1414.g.
Turci osvajaju Bosnu 1463.*

Ugarsko-hrvatski kralj **Matijaš Korvin** pokušao je Turcima preoteti Bosnu. U tome nije u potpunosti uspio. Na oslobođenom području organizirao je dvije banovine: Jajačku i Srebreničku. Ovom sustavu treba pribrojiti i Senjsku kapetaniju. U tim dijelovima teritorija imamo začetku buduće Vojne krajine. Kada Turci osvajaju 1482.g. i Hercegovinu, Matijaš zapostavlja protutursku obranu što će imati katastrofalne posljedice.

Vladislav II. Jagelović

nasljeđuje Korvina. Nije uspio organizirati obranu od Turaka te su oni sve češće pljačkali prostor Koruške i Štajerske, ali i hrvatski prostor jer su njime prolazili. Da bi spriječili takav razvoj događaja hrvatski velikaši odlučili su na povratku napasti tursku vojsku. *Ban Emerik Derenčin* odlučio im se suprotstaviti na *Krbavskom polju*. Bitka se dogodila 9.9.1493.g. te su Hrvati katastrofalno poraženi. Ban je odveden u zarobljeništvo, a *pogubljeno je čitavo hrvatsko plemstvo*. Nakon ovoga nije bilo značajnijeg protuturskog otpora.

Bitka na Mohačkom polju

Nakon pada Beograda 1521.g. Turcima je bio otvoren put prema Europi. Na ugarsko-hrvatskom prijestolju nalazio se Ludovik II. Jagelović, a čelu Osmanskog carstva bio je Sulejman Veličanstveni. Budući da je bitka bila neizbježna to nije bilo dovoljno da bi došlo do ujedinjenja plemstva. *Ludovik je 29.8.1526.g. započeo bitku na Mohačkom polju* te nije čekao pomoć koja mu je stizala. Bitka je završila porazom ugarske vojske, a on sam se utopio u potoku bježeći s bojišta. Turci su osvojili većinu Ugarske, Slavoniju do Čazme te im je otvoren put u Beč.

Smrću Ludovika II. Jagelovića prestaje postojati Ugarsko-Hrvatska kraljevina.

Od kojih sve dijelova teritorija imamo naznake Vojne krajine?

Što se događa na Krbavskom polju?

Zašto prestaje postojati Kraljevina Ugarsko-Hrvatska?

EUROPA I SVIJET U RANOM NOVOM VIJEKU

Velika geografska otkrića

Padom Carigrada 1453.g. europski trgovci su morali prelazak turskog teritorija skupo plaćati. Zbog toga su u drugoj polovici 15.st. započeli s pomorskim istraživanjima. U tome prednjače Portugal i Španjolska. Napreduje se u brodogradnji, usavršava kompas i pojavljuje se astrolab, koji omogućuje noćnu plovidbu. Priljev zlata i srebra, dolazak novih biljaka i životinja zauvijek su promijenili svijet.

Portugal

Oni su zaslužni za otkrivanje pomorskog puta do Indije. Bartolomeo Diaz došao je do krajnjeg juga Afrike-Rta dobre nade, Vasco da Gama preplovio je Indijski ocean.

Španjolska

Talijan Kristofor Kolumbo u službi španjolskog dvora zastupao je misao da je Zemlja okrugla te kreće na putovanje 1492.g. Stiže do Bahama uvjeren da je došao do Indije. Tek 1507.g. Amerigo Vespucci zaključuje da je to nepoznati kontinet koji je njemu u čast nazvan Amerikom. Prvi koji je oplovio svijet bio je Fernando Magellan.

Reformacija i protureformacija

Bogaćenje Crkve te njeno udaljavanje od naroda, a posebno prodaja oprosta od grijeha izazvali su pokret za obnovu Crkve ili reformaciju. Početkom reformacije smatra se istup Martina Luthera 1517.g. kojim kritizira stanje u Crkvi. Smatra da svatko može tumačiti Bibliju. Zbog protesta prema papi, pristaše su nazivani protestantima. To dovodi do nove podjele unutar Crkve, na katolike i protestante. Između njih izbio je rat koji je okončan 1555.g. mirom u Augsburgu. On je donio načelo prema kojem čija je zemlja njegova je vjera. Da bi zaustavio širenje protestantizma papa Pavao II. saziva Tridentinski sabor (1545.-1563.) koji potvrđuje osnovne postulate kršćanstva. Takav način ublažavanja reformacije nazivamo protureformacija. Glavnu ulogu u zaustavljanju širenja imali su isusovci.

Zašto dolazi do geografskih otkrića?

Nabroji najvažnija otkrića.

Što je reformacija, a što protureformacija?

HRVATSKA U RANOM NOVOM VIJEKU (16.-18.st.)

Izbor nove dinastije

Nakon smrti Ludovika II. Jagelovića koji nije ostavio nasljednika trebalo je odabrati novog kralja. Ugarski velikaši odabrali su Ivana Zapolju te ga već 1526.g. okrunili za ugarskog kralja. *Hrvatsko plemstvo bilo je za Ferdinanda Habsburškog*. Hrvatski sabor je na saboru u *Cetingradu 1.1.1527.* za hrvatskog kralja odabralo Ferdinanda Habsburškog. On im je obećao sva prava kraljevstva te obećao pomoć u borbi protiv Turaka. S druge strane slavonsko plemstvo nije podržalo ovaj izbor već su se na *saboru u Dubravi kraj Čazme odlučili za Zapolju*. Ovo će dovesti do sukoba između pristaša pojedinih vladara te će se to riješiti tek 1538. *Velikovaradinskim mirom*. Njime svi *Zapoljini posjedi nakon njegove smrti pripadaju Ferdinandu*.

Bitke s Turcima

Za vrijeme trajanja sukoba između pristaša Ferdinanda i Zapolje, Turci su osvojili Liku i Krbavu, *padom Klisa 1537.* čitava je Dalmacija osim obalnih gradova pola pod tursku vlast. *Bitkom kod Gorjana* slomljena je i protuturska obrana u Slavoniji. Na taj način je nekad moćno hrvatsko kraljevstvo svedeno na ostatke ostataka. Sulejman Veličanstveni odlučio je osvojiti Beč. Na tom putu stajala mu je južnougarska utvrda Siget. Započeo je *opsadu Sigeta 1566.g.* Zapovjednik obrane bio je Nikola Šubić Zrinski. Obećana pomoć nije stizala, on sam junački je poginuo, a Sulejman umro u svom šatoru. Slijedeća velika bitka odigrala se *1593.g. kod Siska*. Tamo je turska vojska doživjela svoj prvi poraz nakon stopedeset godina rata.

Zrinsko-frankapanski otpor bečkom dvoru

Nezadovoljni habsburškom pomoći u ratu protiv Turaka javlja se u Hrvatskoj inicijativa da se promijeni dinastija. Najvažniju ulogu u tome ima *hrvatski ban Nikola Zrinski*. Uslijed pregovora s drugim dinastijama, on pogiba u lovu. Na čelo urotnika dolazi njegov brat *Petar*, a pridružuje mu se *i Fran Krsto Frankapan*. Ostvareni su *kontakti s Venecijom, Francuzima, Poljacima ali i Turcima*. Kada je *car Leopold I.* uvidio da nitko ne misli pomoći hrvatskom plemstvu

Što se događa na saboru u Cetingradu, a što u Dubravi?

Nabroji najvažnije bitke s Turcima.

Zašto dolazi do urote zrinsko-frankapanske?

odlučio je vojno slomiti urotnike. Vidjevši da je otpor uzaludan Zrinski i Frankapan mole cara za oprost. On ih je pozvao u Beč prethodno im obećao da im se ništa neće dogoditi. No, po dolasku oni su uhapšeni i optuženi za veleizdaju. Suđeno im je te su osuđeni na smrt 1671.g. u Bečkom Novom Mjestu. Njihova imanja su zaplijenjena, Katarina Zrinski i djeca zatvorena u samostan. Nakon njihove smrti prestaju postojati ove dvije plemićke porodice. Njihovi posmrtni ostaci nalaze se u Zagrebačkoj katedrali.

Oslobođenje hrvatskih krajeva od turske vlasti

Osmanlijsko carstvo u 17.st. počinje slabiti. Habsburška Monarhija, Poljska i Venecija uz papin blagoslov osnivaju protuturski savez koji se zove *Sveta liga*. Velikom bečkim ratom 1683. Turci su protjerani iz Panonije i osvojen je Budim. Oslobođena je cijela Slavonija, Lika i Dalmacija. *Mirom u Srijemskim Karlovcima* 1699.g. Habsburgovci su dobili cijelu Ugarsku, a granica s Osmanlijama išla je sredinom Srijema. Dalmacija je pripala Veneciji, a *Dubrovčani* uplašeni za svoju državu, ovim mirom *uspjeli osigurati da Osmanlije dobiju izlaz na more kod Kleka*. Otada pa sve do danas hrvatska je obala kod Kleka presječena teritorijem druge države.

Što je sve dogovoreno mirom u Srijemskim Karlovcima?

ZADATCI ZA PROVJERU ZNANJA

1. Kako biste definirali povijest?
2. Povijest proučavamo na temelju _____ .
A dijelimo ih na a)
b)
c)
d)
e)
3. Tko proučava povijest?
4. Objasni podjelu prošlosti.
5. Kada se Hrvati doseljavaju, te tko nam je izvor?
6. Nabroji hrvatske kneževine.
7. Kako se zove dokument u kojem se po prvi puta spominje hrvatsko ime?
8. Od koje godine imamo vezu Svete Stolice i Hrvatske?
9. Koji povijesni izvor nam govori da je Tomislav kralj?
10. Tko se sve bori za crkvenog poglavara Hrvatske i tko je to postao?
11. Kako glasi titula Stjepana Držislava i tko mu je to omogućio?
12. Koji sve teritorij zauzima Krešimirova Hrvatska?
13. Tko je okrunio Dmitra Zvonimira?
14. Zašto kažemo da je Bašćanska ploča kamen temeljac hrvatske pismenosti i kulture?
15. Koja je veza hrvatskog plemstva i Arpadovića?
16. Što je Pacta conventa?
17. Objasni personalnu uniju.
18. Što je Zlatna bula?
19. Kako se zove najmoćnija hrvatska porodica?
20. Tko ratuje za ugarsko-hrvatsko prijestolje?
21. Što je Zadarski mir?
22. Definiraj protudvorski pokret.
23. Tko prodaje Dalmaciju?
24. Od kojih sve dijelova teritorija imamo naznake Vojne krajine?
25. Što se događa na Krbavskom polju?
26. Zašto prestaje postojati Kraljevina Ugarsko-Hrvatska?
27. Što se događa na saboru u Cetingu, a što u Dubravi?
28. Nabroji najvažnije bitke s Turcima.
29. Zašto dolazi do urote zrinsko-frankapanske?
30. Što je sve dogovoreno Mirom u Srijemskim Karlovcima?

31. Nabroji prve čovjekove pretke.
32. Tko je Kramberger?
33. Nabroji kulture mlađeg kamenog doba.
34. Uz koji narod vežemo pojavu pisma?
35. Egipatska država
36. Tko kontrolira vlast u Sparti?
37. Što je demokracija?
38. Objasni crkveni raskol?
39. Zašto dolazi do velikih geografskih otkrića?
40. Što je Biblija, a što Kuran?
41. Milanski edikt je ?
42. Definiraj feudalizam.
43. Tko je Karlo Veliki?
44. Najvažniji osmanlijski sultani su?
45. Kretska, mikenska i helenistička kultura.
46. Objasni legendu o postanku Rima.
47. Prvi rimski car je?
48. Križarski ratovi.
49. Objasni seobu Slavena.
50. Reformacija i protureformacija

